

ban. A felszíni telepnyom nagyjából a hurok indításától Ny-ra 20–30 m-re kezdődik, és az út irányában húzódva DK felé folytatódik, túlnyomórészt attól D-re. Az ovális alakú, közepes intenzitású lelőhely kiterjedése 60×150 m, a felszínen újkori, császárkori(?) és őskori kerámia-töredékeket gyűjtöttünk.

Munkatárs: Szegfű László technikus.

PINTYE GÁBOR

381. Tihany, Óvár

(Veszprém megye) B, LT, Á

2006. november 13–30. között megelőző feltárást végeztünk a 05/33 hrsz. telken. A feltáráshoz kijelölt terület az 1870-es évek óta ismert földvár középső részén található, a Balatonra erősen lejtő domboldalon. A nagy szintkülönbség ellenére a terület éppúgy sűrűn beépített volt a késő bronzkorban, mint a korábban feltárt dombtető.

Összesen 108 objektumot tártunk fel, ezek nagyrészt cölöplyukak, melyek sűrűn borították az egész területet. Találtunk továbbá 2 tárolóvermet, 1 kemencét és két helyen dokumentáltunk padló részletet. A leletanyag túlnyomóan késő bronzkori, az urnamezős kultúrába sorolható. Kiemelkedik egy bronz lándzsacsúcs és egy holdidol töredéke. Kelta leleteket – ellentétben a korábbi feltáráson tapasztaltakkal – csupán egyetlen objektumban találtunk, de szórványként a felső talajrétegben másutt is. Előkerült még 28 sír az Árpád-korból, főként mellékelt nélküli gyermeksírok. Az egyik sírban talált edény datálja a temetőt. A sírok összefüggésbe hozhatók az őskori földvár É-i végében álló államalapítás kori földvárral.

REGENYE JUDIT

382. Tiszabő, Galamb-dűlő

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, B, Sza, Á

2006. május 3. és augusztus 14. között a Vásárhelyi-terv keretében megelőző feltárást végeztünk Tiszabőtől É-ra, a Part-alja és Galamb-dűlők találkozásánál található régészeti lelőhelyen. A korábbi topográfiai kutatások itt egy É-D-i irányú és kb. 230×130 m kiterjedésű régészeti lelőhelyet regisztráltak, amelynek egy jelentős része a tervezett árapasztó és erdősáv nyomvonalába esett. Az átkutatott terület nagysága megközelítette a két hektárt, amelyen összesen 345 különböző korú és jellegű objektumot, valamint 1225 egyéb régészeti jelenséget dokumentáltunk. A lelőhely felszíne a környezetből ma is erősen kiemelkedik, relatív magassága 4 m körül van. A Ny-i, ártérbe nyúló oldalát a Tisza határolja, a többi égtáj felé nyitott.

A hely emberi megtelepedésre alkalmas, amelynek legkorábbi nyomai az *újkőkori végéről*, a Tisza-kultúra (Kr. e. 5. évezred) idejéből származtak. Ide mindössze hengeres formájú, tüzelésre utaló nyomok és néhány cserepet tartalmazó gödör, valamint egy zsugorított

rítusú, DNy-ÉK-i tájolású temetkezés tartozott. E szórványos nyomok alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy az újkőkori település nem itt, hanem valamilyen oknál fogva (magas vízállás vagy gyakori áradások miatt) a folyótól távolabb jött létre, felületünkön már csak annak szélét regisztrálhattuk.

Valamivel később, Kr. e. 2. évezred vége felé, a *késő bronzkori* Gáva-kultúra népessége telepedett meg a dombháton, amelynek főként alacsonyabb, folyóhoz közelebb fekvő részeit foglalta el. A kultúra telepobjektumai nem csak jelentős számban, hanem rendkívül változatos funkcióban fordultak elő. Voltak közöttük közönséges agyagkitermelő helyek, hétköznapi rendeltetésű gabonatórolók, ugyanakkor állati- és emberi tetemet tartalmazó szakrális gödrök. Különösen ez utóbbiak tűntek rendkívül érdekesnek, mivel szabályos kör alakúak voltak, amelyekből a halottak feldarabolva, csonkolva, korhasztva (?), bronzékszerekkel és edényekkel, valamint különböző állati maradványokkal és alkalmanként tűznyomokkal együtt kerültek elő. A leletanyagban nagyméretű, füles, öblös tárolóedényeket, turbántekerceses, karéjos peremű tálakat, bordás vagy seprős díszű fazekakat, felhúzott fülű csészéket, továbbá egy bronz eszközt és különféle ékszertípusokat (tűket, gyűrűket, karpereceket) ismertünk fel.

A Kr. u. 2–4. sz. közötti időszakban *szarmata* lakosság költözött e területre. Jelenlétükre két földbe mélyített ház, egy nagyméretű füstölögödör, több méhkas alakú gabonatóroló és állati (juh, kecske, őz, sertés stb.) részeket tartalmazó hulladék-gödör utalt. Objektumaik csak kis részben érintették felszínünket, településük jelentős része feltáratlan maradt. Leletanyaguk jórészt kerámiából, szürke és vörös színű, gyorskorongon készült edényekből (fazekakból, tálakból, korsókból, poharakból), kisebb részben használati tárgyakból (fésű, orsógomb stb.), valamint állatcsontokból áll.

Az ásatási felszín 90%-át *Árpád-korra* keltezhető objektumok (házak, gödrök, árkok, tárolók) foglalták el, amelyek a dombhát legmagasabb részén koncentráálódtak. Megfigyeléseink szerint ez a falu legalább 3–4 ha kiterjedésű lehetett, amelynek legalább a fele a feltárási területünkre esett. Összesen 31 középkori házat tártunk fel, amelyek általában négyszög- illetve enyhén téglalap alakúak, 6–10 m² alapterületűek, földbe mélyített aljzatúak, valamint ágasfás-szelemenés és patocsos szerkezetűek voltak. Tetőzetüket oszlopok tartották, amelyek különböző helyekről, pl. az oldalak mentén vagy a tetőgerinccel párhuzamosan kerültek elő. Padlójukat ledöngölték vagy letapasztották. Belső berendezésükből a kemencék maradtak fenn, amelyek rendszerint a ház egyik sarkában vagy azon kissé túlnyúlva, padlón, vagy enyhén lemélyítve fordultak elő. Sárból készültek, általában félkör vagy patkó alakúak, boltívesek és igen változó méretűek voltak. Tetejükön gyakran használaton kívüli, törött malomköveket találtunk. Többszöri megújításukról a platnik alatt talált összetört cserepek vagy állatcsontok tanúskodtak. Az

egyik – talán műhelynek használt – házból egy nagyobb méretű, feltehetően fazekas célokot szolgáló kemence került elő. Ettől eltekintve, a házak között funkcionális különbséget nem tapasztaltunk, mindegyik egy helységből álló lakóháznak tűnik. A házak közelében gyakran találtunk külső kemencéket, amelyek rendszerint munkagödörrel vagy önállóan fordultak elő. Általában nagyobb méretűek voltak a belső kemencénél, feltehetően a mai „nyári konyhák” funkcióját töltötték be. A házak környezetéhez tárológödrök szintén hozzátartoztak, néhányat fogyasztásra szánt élelmiszerrel együtt tártunk fel.

Előkerült a falunak két közkútja is. Átmérőjük 3 és 5 m széles volt, mindkettőt tölcészerűen mélyítették le, mélységük 4–5 m körül lehetett. Az egyikben szögletes alakú gerendákból ácsolt bélés volt, a másikban ennek nyomát nem észleltük, ellenben körülötte fakávára(?) és földémszerkezetre utaló nyomokat, benne pedig néhány szebb leletet, pl. mázas orsógombot, bronz csatvéget találtunk.

A lelőhelyen különböző méretű és irányú árkok rendszerét is megfigyelhettük. Egy részük a középkorban keletkezett, általában a házakat vették körül, feltehetően a hozzájuk tartozó portákat (telkeket) jelezték, míg a nagyobbak, minden bizonnyal védelmi célokot szolgáltak. A legnagyobbat, amely átlagban 120–150 cm mély és kb. ugyanilyen széles volt, több mint 170 m hosszan feltártuk, különböző részein teljes vagy részleges állati tetemeket (lovat, kutyát stb.) továbbá mezőgazdasági vasszerszámok (ásópapucs, borona, sarló, vaskés) töredékeit találtunk. A házak kis mérete, egyszerű technikája, szórt elhelyezkedése valamint szerény leletanyaga alapján átlagos méretű, falusias (mezőgazdasági) települést képzelünk el.

A kerámiaanyagban leginkább az Árpád-kor elejére jellemző típusok fordulnak elő, mint pl. a K-i szállásterületekről származó bordás nyakú edények, agyagbográcok. A kerámia zömét azonban bekarcolt egyenes- vagy hullámvonalkötegekkel díszített, kézi korongon készült, fenékbélyeges, sötét színű, mázas, import edények alkották, amelyek főként a 10–12. sz. közötti időszakra keltezhetőek. Ezt támasztja alá egy III. Béla uralkodása alatt (1172–1196) kibocsátott pénzérme előkerülése is. A falu minden valószínűség szerint a tatárjárás előtti időszakban, a 13. sz. legelején szűnt meg, hirtelen felhagyására utaló nyomokat, pl. nagyobb értéket képviselő „hátrahagyott” tárgyakat vagy dűlásra, erőszakra utaló jeleket nem találtunk, lakói feltehetően fokozatosan, valamilyen gazdasági kényszer hatására vándoroltak más vidékre. A leletanyag az MNM Régészeti Tárának őskori, római és középkori gyűjteményeibe került.

Munkatársak: Tolnai Gergely régész; Kisjuhász Viktória, Beck Attila régészhallgatók; Mordovin Maxim, Czifra Szabolcs PhD hallgatók; Kiss Mária restaurátor.

ORAVECZ HARGITA

383. Tiszabő, Garahát

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) R

2006. június 8. és július 31. között megelőző feltárást végeztünk a 16. sz. lelőhelyen.

A lehumuszolt 7424 m²-en 13 régészeti objektumot tártunk fel: főként gödröket, illetve egy tűzhelyet. A szórványos telepjelenségek nem csak a magasabb par-ton, hanem a mélyen fekvő részeken is előkerültek.

A gödrök egy része tartalmazott csak korhatározó régészeti leletet, és ezáltal biztosan datálható. Egy gödörből csupán 2 zöldes patinájú csonttöredék került elő, egy másiktól pedig faszén. A többi gödör régészeti leletet egyáltalán nem tartalmazott.

A gödrök egy része kisméretű (1–1,6 m átmérőjű), majdnem szabályos kerek, csekély mélységű (átlagosan 15–20 cm). Két nagyméretű gödört is feltártunk (4,3×7,2 m; 3×6 m).

Említésre méltó még, hogy a nagyméretű 6. sz. objektum feltöltése két nagyobb fázisra tagolható. Egy gyorsabb feltöltődésre utaló, vékony réteget képző, barna, agyagos, kevert réteg mutatkozott a gödör legaljára telepedve (feltehetően egy nagyobb víz által történő be-mosódás következménye). Ezen a vékony rétegen található a 8. sz. elkülönített időszakos tűzhely, mely a gödör DNy-i falától indult és a gödör közepe fele enyhén lejtett. A tűzhely 3–4 cm vastag, élénkpiros színű, csak elvétve találtunk benne apró paticsrögöt, kis faszendarabkát. Végül a tűzhelyet fedte, és egyben a gödör kitöltését adta egy vastag, fekete humuszos réteg. Az ebben található leletanyag intenzíven jelentkezett (kerámiatöredékek mellett egy obszidiánpenge is előkerült).

A keltezhető objektumok kivétel nélkül a java rézkori bodrogkeresztúri kultúrába tartoznak.

Munkatárs: Dávid Áron.

KERTÉSZ RÓBERT

384. Tiszabura határa

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, R, B, Szk?, Sza, Ge
2006 márciusában és novemberében terepbejárást végeztünk a Vásárhelyi-tervhez tartozó Nagykunsági tározó területén. (Lásd a térképet a 299. oldalon!)

Alsó-Nyakas-dűlő (12. lh.): A Tiszagyenda–Tiszabura közötti földút Tiszagyendától É-ra egy hosszan húzódó, homokbuckás terület K-i szélén vezet végig. Az Alsó-Nyakas-dűlőben két kisebb, összefüggő homokos buckán szórványos, közelebről meg nem határozható őskori cserepeket gyűjtöttünk.

Bónishát (5. lh.): A Tiszagyenda–Abádszalók és az ebből leágazó pusztataksonyi műutak találkozásában található a Bónishát É-i vége, amely egyébként egy ÉK–DNy irányú, hosszan húzódó homokhát. A lelőhely a pusztataksonyi műútnál kezdődik és a csatorna déli partján egészen a Bónishátig tart, mélységben pedig kifut az abádszalóki műútig.

A hatalmas kiterjedésű lelőhelyen rendkívül intenzív mennyiségben gyűjtöttünk újkőkori AVK és szarmata